

ІСТОРІЯ НАУКИ

УДК 930.24.577.1:574/578

Н. М. ДРОБИК, М. М. БАРНА, Л. С. БАРНА, В. З. КУРАНТ, А. І. ГЕРЦ

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
вул. М. Кривоноса, 2, Тернопіль, 46027

ХІМІКО-БІОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА: СТАНОВЛЕННЯ, ДОСЯГНЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ (ДО 75-РІЧЧЯ ЗАСНУВАННЯ)

Наведено дані про 75-річну історію становлення і розвитку хіміко-біологічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Наведені основні етапи діяльності факультету, досягнення професорсько-викладацького персоналу у навчально-виховній та науково-дослідній роботі. Охарактеризовано структурні підрозділи факультету: кафедру ботаніки та зоології, загальної біології та методики навчання природничих дисциплін, хімії та методики її навчання, лабораторію біології та екології – біостаніонар університету, агробіологічну лабораторію, навчальну лабораторію морфології та систематики рослин – гербарій, зоологічний музей, науково-дослідні лабораторії. Окреслено перспективи дальшого розвитку факультету.

Ключові слова: хіміко-біологічний факультет, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, кафедри, навчальні та науково-дослідні лабораторії, історія, досягнення, перспективи

Факультет заснований в 1940 р. у тодішньому Кременецькому учительському інституті і називався природничо-географічним, після реорганізації в 1950 р. учительського інституту в педагогічний – природничим, а із здобуттям статусу університету в 1997 р. – хіміко-біологічним. Він є одним із факультетів університету, що вписали славні сторінки у становлення і розвиток вищої педагогічної освіти на Тернопіллі.

Першим деканом факультету був І. В. Цись (1940–1941 рр.), який загинув у Другій світовій війні, захищаючи Вітчизну від німецько-фашистських загарбників. Згодом факультет очолювали декани: О. І. Михайлюк (1944–1946) П. В. Серветник (1946–1950) Д. П. Чижов (1950–1954), С. Ф. Кутишевський (1954–1961; 1965–1966; 1967–1969), О. Д. Гончар (1961–1965), Л. Г. Кузьмович (1966–1967), Й. М. Свинко (1969–1973), С. Й. Грушко (1973–1990), М. М. Барна (1990–2006), В. З. Курант (2006–2013). У вересні 2013 р. деканом хіміко-біологічного факультету обрана доктор біологічних наук, професор Надія Михайлівна Дробик.

У складі природничо-географічного факультету функціонувала кафедра природознавства та географії, яку в 1950 р. було розділено на дві кафедри: ботаніки і зоології. Окрім того, створено кафедру хімії. У 1951 р. на природничому факультеті було лише три кандидати наук, доценти.

У 1958 р. у зв'язку з відкриттям на природничому факультеті нової спеціальності «Біологія і основи сільського господарства», виникла необхідність в організації нової кафедри

основ сільського господарства. На новостворену кафедру було переведено частину викладачів кафедри ботаніки та запрошено О. Д. Ювженка, В. В. Аніщенка. Кафедру очолив кандидат сільськогосподарських наук, доцент М. В. Пономаренко [1]. Згодом ця кафедра була ліквідована, а викладачі переведені на кафедри ботаніки, зоології, хімії.

Підготовка студентів здійснювалася за двома спеціальностями «Біологія і хімія» та «Біологія і основи сільського господарства» (денна та заочна форми навчання). Щорічний набір на факультет становив понад 100 осіб.

Природничий факультет Кременецького державного педагогічного інституту мав належну навчально-матеріальну та наукову бази, частково успадкованої від Кременецького ліцею з ботанічним садом, що нараховував понад 12 тисяч видів рослин, добре обладнану агробіостанцію, колекційний сад, квітники, оранжереї, парниково-тепличне господарство [4]. Все це дозволяло проводити на високому рівні як навчальну, так і науково-дослідну роботу викладачів і студентів. Результати цих робіт висвітлювались на наукових, науково-методичних конференціях вузівського, регіонального та республіканського рівнів, з'їздах Всесоюзного і Українського ботанічного товариств, публікувались у монографіях, наукових записках, матеріалах і тезах доповідей конференцій тощо.

Новою сторінкою навчальної та наукової діяльності факультету стало перебазування його у 1969 р. у складі педагогічного інституту до м. Тернополя, що сприяло кількісному та якісному зростанню факультету. Однак, природничий факультет (один із трьох факультетів Кременецького державного педагогічного інституту) при перебазуванні в м. Тернопіль на перших порах свого існування дещо втратив порівняно з Кременецьким періодом його діяльності. Передусім, це втрата належної навчально-матеріальної бази (агробіостанія, плодовий сад, оранжереї) та ботанічного саду з багатовіковими деревними рослинами, оранжереєю, рослинами закритого ґрунту тощо. Тому, у м. Тернополі довелось заново створювати агробіостанцію, теплицю (нині підпорядковані кафедри загальної біології та методики навчання природничих дисциплін), гербарій, зоологічний музей, науково-дослідні лабораторії, біостанція, що вимагало певних коштів, зусиль і часу.

У зв'язку з впровадженням у шкільну практику інтегрованого курсу «Природознавство», поряд із традиційними спеціальностями «Біологія і хімія», «Хімія і біологія», «Біологія», протягом 1989-1996 рр. на факультеті здійснювалася підготовка фахівців за експериментальними спеціальностями «Біологія і природознавство» та «Хімія і природознавство» з присвоєнням випускникам кваліфікації спеціаліст — вчитель біології, природознавства та екології; спеціаліст — вчитель хімії, природознавства та екології [10].

Нині на факультеті навчається понад 400 студентів денної та заочної форм навчання (рис. 1); здійснюється підготовка фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями: бакалавр, спеціаліст та магістр. Першими магістрами з біології стали: С. Р. Сімчук, Н. П. Слабичька, Т. А. Гуцало, Н. Я. Афтанашук, О. Ю. Блага, В. М. Ківежді, з хімії — Л. Б. Марушій, Л. П. Більчук. Щорічно випускниками магістратури стають 8-10 біологів та 4-5 хіміків. Частина з них продовжує навчання в аспірантурі, інші — працюють у вищих закладах освіти різних рівнів акредитації, наукових установах, лабораторіях, загальноосвітніх школах тощо [3, 4].

Окрім цього, на кафедрах факультету функціонує аспірантура з ботаніки, біохімії, органічної хімії, аспірантура та докторантура з гідробіології. Наукове керівництво кандидатськими дисертаціями аспірантів та здобувачів здійснюють професори М. М. Барна, Б. Д. Гришук, В. В. Грубінко, Н. М. Дробик, В. З. Курант, С. В. Пида, А. В. Степанюк, О. Б. Столяр. В. В. Грубінко є науковим керівником докторських дисертацій зі спеціальностей «Гідробіологія», «Іхтіологія», «Біохімія», «Екологія».

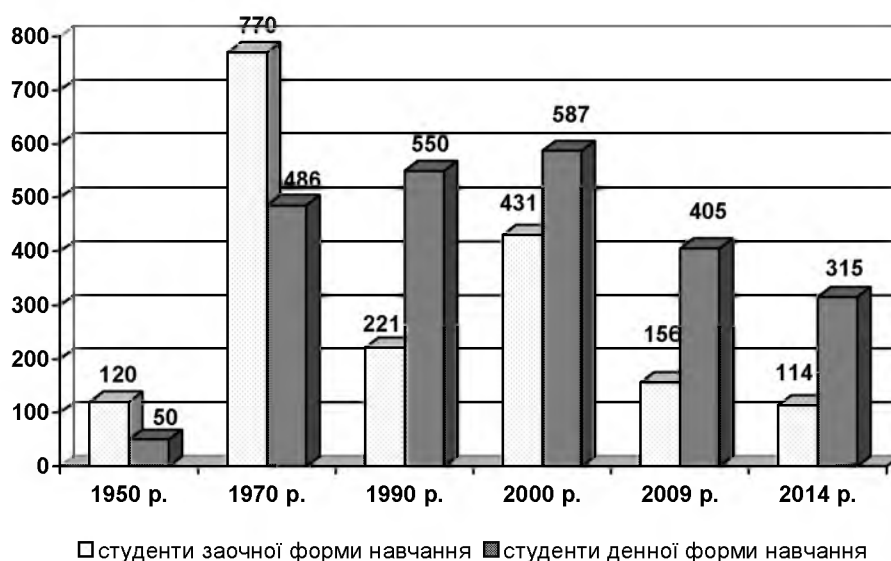

Рис. 1. Динаміка кількісних змін контингенту студентів факультету

Протягом тривалого часу наукове керівництво кандидатськими дисертаціями аспірантів та здобувачів здійснювали професор В. І. Кваша, доценти Б. Р. Пилявський, С. І. Галантюк, Л. С. Барна, з яких Д. В. Страшнюк, М. А. Крижановська, Г. М. Голіней, Л. О. Шевчик, О. С. Сморчок (О. С. Волошин), В. В. Семенюк та інші успішно захистили дисертації на здобуття наукових ступенів кандидатів біологічних та педагогічних наук і нині Д. В. Страшнюк, М. А. Крижановська, Л. О. Шевчик — доценти, Г. М. Голіней — асистент кафедри ботаніки та зоології, О. С. Волошин — доцент кафедри загальної біології та методики навчання природничих дисциплін Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Кандидат педагогічних наук В. В. Семенюк – протягом тривалого часу працював директором Славутського обласного спеціалізованого ліцею-інтернату та завідувачем відділу освіти і науки Славутської райдержадміністрації Хмельницької області.

Сьогодні на факультеті є три кафедри: кафедра ботаніки та зоології, кафедра загальної біології та методики навчання природничих дисциплін, кафедра хімії та методики її навчання. Навчальний процес забезпечують 33 викладачі, у тому числі 8 докторів наук, професорів, 23 кандидати наук, доценти, 2 академіки АН ВШ України, 1 заслужений діяч науки і техніки України (рис. 2).

На кафедрах функціонують науково-дослідні лабораторії (НДЛ): цитоембріології, фізіології рослин і мікробіології, порівняльної біохімії і молекулярної біології, екологічної біохімії, екології та біотехнології, екотоксикології та біоіндикації, хімії ненасичених сполук. Унікальною є навчальна лабораторія морфології та систематики рослин-гербарій кафедри ботаніки та зоології, що містить понад 30 тисяч гербарних аркушів рослин Тернопілля, Поділля, Полісся, Придністров'я та Карпат, а також рідкісних рослин, занесених до "Червоної книги України. Рослинний світ". Великий науковий інтерес становлять гербарії професора Б. В. Заверухи, доцента В. О. Шиманської, старшого викладача С. В. Зелінки. Зоологічний музей кафедри ботаніки та зоології містить понад тисячу експонатів опудал тварин, птахів, вологі препарати хребетних і безхребетних та колекції комах. Вони використовуються для проведення лабораторних занять, занять у проблемних наукових гуртках, з учнями – членами Малої академії наук України, а також для написання курсових, дипломних і магістерських робіт [2].

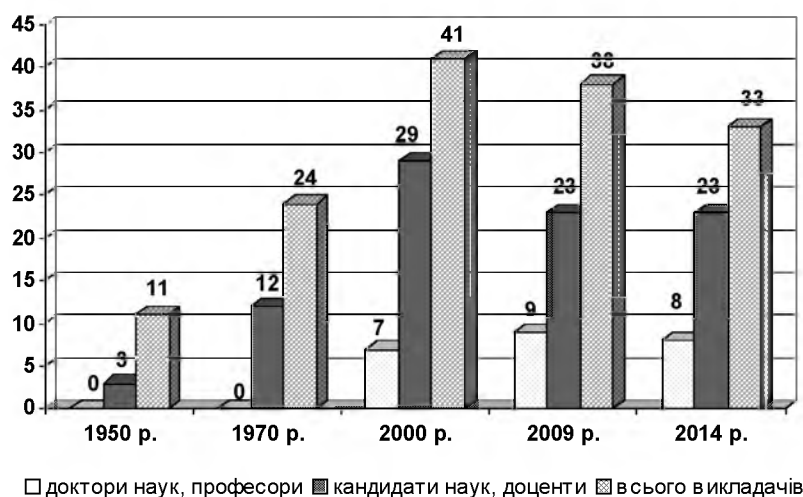

Рис. 2. Динаміка кількісних і якісних змін професорсько-викладацького персоналу за період 1950 – 2014 рр.

Професорсько-викладацький персонал плідно працює над розробкою теоретичних і прикладних аспектів науково-дослідної тематики з біології та хімії [7, 8, 12]. Результати наукових досліджень опубліковані у монографіях, словниках, довідниках та захищені авторськими свідоцтвами на винаходи і патентами. Не менш вагомий внесок викладачів факультету у розробку навчально-методичних проблем, підсумком якої є підготовка навчальних програм, підручників і посібників, термінологічних словників, довідників, методичних рекомендацій для студентів біологічних та хімічних спеціальностей університетів. Характеристику наукової роботи та детальний перелік публікацій, починаючи з 1962 року і закінчуючи 2012 роком, подано у наступних працях [5, 6, 11].

За останні два роки співробітниками факультету опубліковано понад 1000 наукових та навчально-методичних праць, серед яких важливі монографічні видання (професори В. В. Грубінко, М. М. Барна, Н. М. Дробик, А. В. Степанюк, доценти Л. С. Барна, Г. Я. Жирська, С. С. Подобівський), підручники та навчальні посібники для вищих навчальних закладів (професори Б. Д. Грищук, М. М. Барна, С. В. Пида, А. В. Степанюк, О. Б. Столяр, доценти Л. С. Барна, О. С. Волошин, Г. Я. Жирська, О. Б. Конончук, Н. В. Москалюк, Н. Й. Міщук, І. Б. Чень), деклараційні патенти на корисну модель (Б. Д. Грищук, В. С. Барановський, В. В. Грубінко, Н. М. Дробик, В. З. Курант, О. Ю. Майорова, О. Б. Столяр, В. О. Хоменчук), статті у наукових виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних (В. С. Барановський, Б. Д. Грищук, В. В. Грубінко, Н. М. Дробик, О. Б. Конончук, О. Ю. Майорова, С. В. Пида, О. Б. Столяр).

Окрім того, викладачі факультету М. М. Барна, Л. С. Барна, В. В. Грубінко, М. М. Гладюк, Н. М. Дробик, Г. Я. Жирська, Н. Й. Міщук, С. В. Пида, А. В. Степанюк, О. Б. Столяр, О. Є. Дарбишева та ін. є авторами навчальних посібників, методичних рекомендацій для вчителів біології і хімії, учнів загальноосвітніх шкіл, гімназій, ліцеїв, коледжів.

Це лише один із аспектів тісної співпраці науковців факультету з вчителями, працівниками народної освіти. Країні вчителі міста і області залучаються до науково-дослідної роботи під керівництвом викладачів факультету (наукові керівники доктори педагогічних наук, професор А. В. Степанюк і кандидат педагогічних наук, доцент Л. С. Барна та ін.). Викладачі факультету беруть участь у підготовці і проведенні наукових та науково-методичних конференцій, семінарів, курсів учителів, шкільних предметних олімпіад, конкурсів-захистів науково-дослідних робіт учнів-членів Тернопільського обласного комунального територіального відділення МАН України (А. Г. Ахметшин, В. С. Барановський, Л. С. Барна, М. М. Гладюк, В. В. Грубінко, Б. Д. Грищук, Н. М. Дробик, Г. Я. Жирська, Н. Й. Міщук,

С. В. Пида, А. В. Степанюк, В. О. Хоменчук, Р. Л. Яворівський та інші). Студенти разом з учнями загальноосвітніх шкіл брали участь у здійсненні українсько-американського експерименту «Рослини космосу», який проводився на базі Тернопільського обласного еколого-натуралістичного центру [9].

Значна увага приділяється співпраці із загальноосвітніми школами, гімназіями, ліцеями, а також із позашкільними закладами освіти. Тісні, багаторічні зв'язки існують між колективом факультету та викладачами і учнями Славутського спеціалізованого ліцею-інтернату, Хмельницького обласного ліцею-інтернату з поглибленим вивченням основ наук [10]. Підписано угоди про співпрацю із Кременецьким лісотехнічним коледжем, загальноосвітніми школами I-III ступенів № 16, № 24, № 26 м. Тернополя, навчально-виховним комплексом «Великобірківська загальноосвітня школа I-III ступенів – гімназія ім. Степана Балея» та Мишковицькою загальноосвітньою школою I-III ступенів Тернопільської районної ради, загальноосвітніми школами I-III ступенів, м. Збаража, смт. Козови та ін., а також з Тернопільським обласним комунальним територіальним відділенням МАН України і Тернопільським обласним еколого-натуралістичним центром учнівської молоді.

Ключовим осередками наукової роботи на факультеті є науково-дослідні лабораторії, де зосереджена основна частина наукових досліджень. На факультеті функціонує 7 НДЛ: цитоембріології (керівник проф. Барна М. М.), фізіології рослин і мікробіології (керівник проф. Пида С. В.), екологічної біохімії (керівник проф. Курант В. З), порівняльної біохімії і молекулярної біології (керівник проф. Столяр О. Б.), екології та біотехнології (керівник проф. Дробик Н. М.), екотоксикології та біоіндикації (керівник проф. Грубінко В. В.), хімії ненасичених сполук (керівник проф. Гришук Б. Д.), а також Науково-методичний центр природничої освіти та науки (керівник проф. Степанюк А. В.).

Науковим визнанням діяльності НДЛ і факультету вцілому є:

- виконання держбюджетних тем, що фінансуються МОН України (4 теми);
- залучення працівників факультету до виконання спільних проєктів: у тому числі Міжнародних (лабораторія порівняльної біохімії і молекулярної біології); проєктів з установами НАН України, іншими закладами вищої освіти (лабораторії екотоксикології та біоіндикації, хімії ненасичених сполук, порівняльної біохімії і молекулярної біології, екології та біотехнології); з установами НАПН України – Науково-методичний центр природничої освіти та науки.
- залучення працівників факультету до написання колективних монографій, у тому числі Міжнародних (видавництво Springer залучило працівників лабораторії екології та біотехнології до написання колективної монографії, один з 2 томів якої уже опубліковано).
- участь у спільних науково-практичних розробках та патентування отриманих результатів. Лише у 2014 р. отримано 8 деклараційних патентів на корисну модель та подано 3 заявки.
- участь в організації та проведенні Міжнародних наукових конференцій (зокрема, у 2013 р. — VI Міжнародна іхтіологічна науково-практична конференція «Current problems of theoretical and practical ichthyology» (9–11 жовтня, 2013) — лабораторії екотоксикології та біоіндикації, екологічної біохімії, порівняльної біохімії і молекулярної біології; у 2014 р. — Міжнародна науково-практична конференція «Біологічна фіксація азоту», жовтень 2014 р. — лабораторії фізіології рослин та мікробіології, цитоембріології);
- опублікування результатів дослідження у виданнях, що входять до наукометричних баз даних (Scopus, Scopus, Google Scholar, РІНЦ тощо, у тому числі з імпаکت-фактором): у 2013 р. опубліковано 8 статей, у 2014 р. — 18; взято участь у роботі 4 (2013 р.) та 9 (2014 р.) конференцій, матеріали яких включені до наукометричних баз даних.

Факультет підтримує тісні зв'язки з вищими навчальними закладами і науковими установами України та зарубіжжя, зокрема Київським національним університетом імені Тараса Шевченка, Львівським національним університетом імені Івана Франка, Чернівецьким національним університетом імені Юрія Федьковича, Житомирським державним університетом імені Івана Франка, Чернігівським національним педагогічним університетом імені Т. Г. Шевченка, Інститутом ботаніки імені М. Г. Холодного НАНУ, Інститутом молекулярної біології та генетики НАНУ, Інститутом гідробіології НАНУ, Інститутом

фізіології рослин і генетики НАНУ, Інститутом клітинної біології та генетичної інженерії НАНУ, Інститутом мікробіології і вірусології імені Д. К. Заболотного тощо.

Обличчя факультету визначає високий рівень фахових періодичних видань «Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія. Біологія та Серія. Хімія», в яких публікують результати досліджень не лише науковці факультету, а й класичних, педагогічних, медичних, аграрних університетів, академій та інститутів НАН України. За 17 років (1997-2009 рр.) вийшов 61 номер журналу. Авторами проблемних, теоретичних, оглядових та пошукових наукових статей журналу є відомі українські вчені, зокрема: академіки НАН України К. М. Ситник (Інститут ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України), В. Д. Романенко (Інститут гідробіології НАН України), В. В. Моргун (Інститут фізіології рослин і генетики НАН України), Я. Б. Блюм (Інститут клітинної біології і генетичної інженерії НАН України), Ю. П. Зайцев (Одеський філіал Інституту біології південних морів НАН України), академік НААН України В. П. Патица (Інститут мікробіології і вірусології ім. Д. К. Заболотного), члени-кореспонденти НАН України: Є. Л. Кордюк (Інститут ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України), І. П. Григорюк (Національний університет біоресурсів і природокористування України), В. А. Кунах (Інститут молекулярної біології і генетики НАН України), Г. Є. Шульман (Інститут біології південних морів НАН України), М. Ю. Євтушенко (Національний університет біоресурсів і природокористування України), В. П. Кравець (Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка) та ін. [1].

Із зарубіжних учених у журналі опублікували статті: академік, віце-президент НАН Білорусі І. Д. Волотовський (Інститут фотобіології НАН Білорусі), В. Плюрайте, Ю. Б. Вірбіцкас, М. З. Посилене, Н. П. Казлаускене, Г. Б. Свячявічюс, Я. Шівокене, Л. Міцкене, Г. Воверене, Р. Янкаускене (Інститут екології, м. Вільнюс, Литва), Р. Вільямс (Морська лабораторія Об'єднаного Королівства, Велика Британія), Т. Х. Олексик (Університет Джорджія, США), В. Г. Солодушко (Університет Південної Алабами, США), Л. Рольбецький (Гданський університет, м. Гдиня, Польща), А. Е. Кідейс (Інститут морських наук, Туреччина), Л. Бат (Самсунський університет, Корея), а також вчені Інституту біофізики Сибірського відділення РАН (м. Красноярськ), Інституту еволюційної біохімії та фізіології ім. І. М. Сеченова РАН (м. Санкт-Петербург), Інституту Волжського басейну РАН (м. Тольятті), Інституту проблем екології і еволюції РАН (м. Москва), Московського державного університету ім. М. В. Ломоносова, Інституту паразитології ім. В. Стефанського ПАН (Польща) та ін.

У сучасних комп'ютерних класах, обладнаних новими комп'ютерними системами, проводяться навчальні заняття з біологічних та хімічних дисциплін. Впроваджені і продовжують активно залучатися для поточного, модульного та підсумкового контролів електронні програми «SunRay TestOffice». У системі Moodle розроблено навчально-методичні комплекси (105 комплексів), які містять усі необхідні елементи для ефективного вивчення кожної дисципліни. Факультет активно використовує створений університетом «Інформаційний портал» та вищезгадану платформу дистанційного навчання Moodle. Факультет має власний сайт та зареєстрований домен chem-bio.com.ua і тому, компанією Google нам надано можливість безкоштовно користуватись сервісами Google Apps for Education, що значно розширює можливості впровадження на факультеті дистанційної (e-learning) форми навчання. Вже сьогодні, завдяки наявності цього сервісу на факультеті, організовано електронний документообіг, що значно спрощує та підвищує ефективність роботи.

Для проведення досліджень рідкісних видів рослин і тварин та навчально-польових практик з ботаніки та зоології функціонує лабораторія біології та екології-біостаніонар університету на базі Голицького ботанічного заказника загальнодержавного значення, що в Бережанському районі Тернопільської області.

Студенти факультету стають переможцями і призерами Всеукраїнських студентських олімпіад з біології та хімії, виборюють іменні стипендії та міжнародні гранти. На конкурсній основі Соросівські гранти вибороли колишні студенти, а нині кандидати наук, доценти Марія

Шанайда, Віталій Барановський (двічі), Григорій Загричук та Андрій Герц — кандидат біологічних наук, доцент–нині заступник декана хіміко-біологічного факультету, а серед викладачів — професори М. М. Барна, В. В. Грубінко, Н. М. Дробик, Л. М. Романишина.

Гордістю факультету є його випускники, які внесли вагомий внесок у розвиток біологічної та хімічної наук, зокрема: Б. В. Заверуха — доктор біологічних наук, професор, колишній віце-президент Українського ботанічного товариства та колишній завідувач Ботанічним музеєм Інституту ботаніки імені М. Г. Холодного НАН України; М. Т. Брик — доктор хімічних наук, професор, колишній проректор з наукової роботи Національного університету «Києво-Могилянська академія»; А. С. Дробоцький — кандидат педагогічних наук, професор, колишній проректор Тернопільського державного університету із заочної форми навчання; К. С. Волков — доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедри гістології, цитології та ембріології ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України»; Б. М. Данилишин — доктор економічних наук, професор, академік НАН України, колишній голова Ради з вивчення продуктивних сил НАН України, Міністр економіки Кабінету міністрів України (2007-2009 рр.), В. М. Черняк — доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедри садово-паркового господарства і ботаніки Білоцерківського національного аграрного університету; І. І. Бабин — кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач відділом МОН України, Л. О. Тасенкевич — доктор біологічних наук, завідувач кафедри ботаніки Львівського національного університету імені Івана Франка, А. Ф. Бурбан — доктор хімічних наук, професор, проректор з навчальної роботи Національного університету «Києво-Могилянська академія», Н. В. Мшанецька, С. Й. Феник — кандидати біологічних наук, доценти (Велика Британія) та багато інших.

Понад 100 випускників факультету стали кандидатами наук, понад 30 — докторами наук. Наші випускники нині працюють у закладах вищої освіти та науково-дослідних установах НАН України та зарубіжжя. Колишній випускник факультету Віктор Живчик — дворазовий переможець Всеукраїнської студентської олімпіади з біології, закінчив Київську духовну академію. Нині він — кандидат богословських наук, архимандрит Лаврентій — викладач Київської православної богословської академії, священнослужитель Михайлівського Золотоверхого Собору. Серед випускників факультету Сергій Трапезун — учасник Революції гідності, був поранений 20 лютого 2014 р.; реабілітаційний курс пройшов в одній із клінік Ізраїлю.

Приємно відзначити наших випускників, які стали кандидатами і докторами наук, доцентами та професорами і сьогодні є викладачами факультету та університету: В. В. Грубінко — доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедри загальної біології та методики навчання природничих дисциплін; В. З. Курант — доктор біологічних наук, професор кафедри хімії та методики її навчання; С. В. Пида — доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач кафедри ботаніки та зоології; А. В. Степанюк — доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної біології та методики навчання природничих дисциплін; Н. М. Дробик — доктор біологічних наук, професор, декан хіміко-біологічного факультету; Л. С. Барна, Г. Я. Жирська, Н. Й. Міщук — кандидати педагогічних наук, доценти кафедри загальної біології та методики навчання природничих дисциплін; О. С. Волошин, А. І. Герц, Г. Б. Гуменюк, О. І. Боднар — кандидати біологічних наук, доценти кафедри загальної біології та методики навчання природничих дисциплін; І. Б. Чень — кандидат біологічних наук, викладач кафедри загальної біології та методики навчання природничих дисциплін; О. В. Василенко — кандидат біологічних наук, асистент кафедри загальної біології та методики навчання природничих дисциплін; О. Б. Конончук, Л. О. Шевчик, С. С. Подобівський, Д. В. Страшнюк — кандидати біологічних наук, доценти кафедри ботаніки та зоології; М. А. Крижановська — кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри ботаніки та зоології; Н. В. Герц, О. Б. Мацюк — кандидати біологічних наук, викладачі кафедри ботаніки та зоології; Н. В. Москалюк — кандидат педагогічних наук, асистент кафедри ботаніки та зоології; Г. М. Голіней, О. Ю. Майорова — кандидати наук, асистенти кафедри ботаніки та зоології; В. С. Барановський, — кандидат хімічних наук, доцент кафедри хімії та методики її навчання; В. О. Хоменчук — кандидат біологічних наук, доцент кафедри хімії та методики її

навчання; Г. М. Тулайдан, Р. В. Симчак — кандидати хімічних наук, асистенти кафедри хімії та методики її навчання; Г. Ф. Лопатка — кандидат біологічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, фізичної реабілітації та безпеки життєдіяльності; В. А. Поліщук — доктор педагогічних наук, завідувач кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи; О. І. Янкович — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і методики початкової освіти; О. М. Кікінежді — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології; Н. С. Олексюк — доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи; Парфанович І. І. — доктор педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи; С. М. Калаур — кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи; Т. В. Гладюк — кандидат педагогічних наук, кафедри педагогіки і методики початкової освіти; Г. П. Шмигер — кандидат біологічних наук, доцент кафедри інформатики і методики її викладання та ін.

За період свого існування на факультеті підготовлено понад 10 тисяч висококваліфікованих вчителів біології та хімії, серед яких є чимало директорів шкіл, відмінників народної освіти, вчителів-методистів. Лише у Тернопільській області в системі народної освіти працювали і нині працюють: І. І. Герц — директор обласного еколого-натуралістичного центру, заслужений працівник освіти України; директори шкіл: М. А. Миколенко (колишній голова Тернопільської обласної ради) — Товстолюзька ЗОШ І-Ш ст. Тернопільського р-ну; Р. П. Заброцький — ЗОШ І-Ш ст. № 18 м. Тернополя; Г. М. Нірода — ЗОШ І-Ш ст. № 26 м. Тернополя; Ю. І. Дідик — Бережанська ЗОШ І-Ш ст. № 1; В. М. Бернат — Мельнице-Подільська ЗОШ І-Ш ст. Борщівського р-ну; В. В. Махніцький — Вигодська ЗОШ І-Ш ст. Борщівського р-ну; Н. А. Ткачук — Костільницька ЗОШ І-П ст. Бучацького р-ну; С. В. Стиранка — Вікнянська ЗОШ І-П ст. Гусятинського р-ну; А. А. Островський — Вишнівецька ЗОШ І-Ш ст. Збаразького р-ну; С. В. Слівчук — Гніздищенська ЗОШ І-Ш ст. Збаразького р-ну; В. В. Жеребецький — Зборівська державна українська гімназія; М. Б. Герасименко — Кременецька ЗОШ І-Ш ст. № 1; В. Ю. Тарасюк — Кременецька ЗОШ І-Ш ст. № 4; В. М. Кирилюк — Струсівська школа-інтернат Терехівського р-ну; М. В. Каськів — Чортківська гімназія; К. В. Липка — Шумська ЗОШ І-Ш ст. № 1; А. М. Мамчук — Вишгородська ЗОШ І-Ш ст. Лановецького р-ну та багато інших; відмінники народної освіти: П. П. Скальчук — вчитель біології Заліщицької ЗОШ І-Ш ст. ім. Осипа Маковея; Г. М. Вітушинська — вчитель біології Мишківської ЗОШ І-Ш ст. Тернопільського району та ін. [10].

Вагомий внесок у становлення та розвитку факультету внесли колишні ректори інституту доцент М. Л. Бригінець, професор О. Ф. Явоненко, доценти І. М. Бутницький, Ю. В. Іващенко. Постійну допомогу для подальшого утвердження, зміцнення і розвитку факультету надає ректорат університету (проректори член-кор. НАПН України, професор Г. В. Терещук, професор Б. Б. Буяк, О. М. Гирило) і особливо ректор університету академік НАПН України, професор В. П. Кравець. Завдяки його постійній допомозі та підтримці факультет акредитований за IV рівнем, створено лабораторію біології та екології – «Голицький біостанціонер університету», визнані фаховими періодичними виданнями «Наукові записки. Серія біології та Серія хімії», відкрито магістратуру, аспірантуру і докторантуру [4].

Значний внесок у становлення факультету внесли ветерани: професори Й. М. Свинко, К. М. Векірчик, М. М. Барна, Б. Д. Гришук, В. І. Кваша, Л. М. Романишина, І. В. Шуст, доценти, І. М. Бутницький, С. Й. Грушко, С. І. Галантюк, В. О. Яковлев, К. О. Багнюк, З. Ф. Волотовська, В. С. Зеленський, К. І. Орчук, Б. Р. Пилявський, Л. Г. Кузьмович, А. Д. Синільник, Г. А. Стасюк, Н. М. Сташко, О. Д. Черетянко, В. О. Шиманська, О. А. Шиманська, В. С. Талпош, А. С. Зеленська, Т. І. Гладько, Б. І. Харченко, Т. Л. Юхновська та ін. [10].

Студентство факультету славиться своїми досягненнями не лише в навчальній та науковій роботі, а й у художній самодіяльності та спорті. Традиційними на факультеті стали такі заходи: «День факультету», «Тиждень кафедри», «Посвята у студенти», «День відкритих дверей», «День першокурсника», «Свято осені», «День довілля» тощо. Команда КВК

завойовувала симпатії серед студентів і викладачів факультету та університету, неодноразово виборювала призви місця серед команд КВК університету та регіону.

Важливим аспектом діяльності факультету є профорієнтаційна робота, для організації якої на факультеті використовується комплексний, системний, різнобічний підхід. До переліку профорієнтаційних заходів, що проводяться на факультеті, необхідно віднести: виступи на телебаченні, радіо, публікації про факультет; налагодження ефективної співпраці зі школами, ліцеями, коледжами, позашкільними навчальними закладами; проведення науково-методичних семінарів в університеті із залученням вчителів біології і хімії та участь в організації та проведенні науково-методичних семінарів у базових школах; проведення Днів відкритих дверей факультету; організація літніх шкіл з біології для учнів на базі лабораторії біології та екології – «Голицький біостаніонар університету»; розроблення сайтів, що репрезентують факультет; створення та активне використання з метою профорієнтації сторінок у соціальних мережах «Facebook» та «Twitter» тощо.

Перспективи розвитку факультету

Все вище сказане свідчить про те, що хіміко-біологічний факультет сьогодні має висококваліфіковане кадрове забезпечення: 8 докторів наук, професорів, 23 кандидати наук, доценти; надійну навчально-матеріальну базу: 3 кафедри (ботаніки та зоології, загальної біології та методики навчання природничих дисциплін, хімії та методики її навчання); 7 науково-дослідних лабораторій; гербарій, зоологічний музей, агробіологічну лабораторію, лабораторію біології та екології – «Голицький біостаніонар університету». Це вселяє надію на перспективи його подальшого зміцнення і розвитку. Одним із наших найважливіших стратегічних завдань є забезпечення якості підготовки фахівців на рівні міжнародних вимог. Тому діяльність колективу факультету спрямована на якісну підготовку випускників, які могли б бути конкурентоздатними на ринку освітніх послуг відповідно до стандартів європейського простору вищої освіти. Крім того, формуємо своє власне освітнє середовище й культуру організації навчання та оцінювання навчальних досягнень студентів. У зв'язку з цим, першочерговими завданнями колективу факультету є: вдосконалення традиційних методів навчання і виховання студентської молоді; запровадження в навчальний процес нових освітніх технологій, запровадження дистанційного навчання, кредитно–трансферної системи організації навчального процесу у світлі вимог Болонського процесу, комп'ютеризації навчального процесу; відкриття нових спеціальностей в аспірантурі і докторантурі; подальше підвищення фахової майстерності професорсько-викладацького складу шляхом підготовки нових монографій, написання підручників, посібників, термінологічних словників; підготовки і захисту кандидатських і докторських дисертацій; створення на базі науково-дослідних лабораторій — Інституту біології тощо. Недалеким той час, коли професорсько-викладацький персонал факультету становитиме 100 відсотків викладачів із науковими ступенями і вченими званнями, а кількість докторів наук, професорів становитиме 35-40 відсотків від загальної кількості викладачів факультету.

Отже, період становлення та розвитку факультету у складі Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка протягом 75 років його функціонування — це яскрава сторінка розвитку вищої біологічної та хімічної освіти не лише в університеті, а й в Україні. Випускники факультету постійно поповнювали і поповнюють колективи закладів освіти, вищих навчальних закладів та науково-дослідних установ Національної академії наук України. Викладачі — вихідці хіміко-біологічного факультету органічно влилися в колектив університету і сформували міцний осередок професорсько-викладацького персоналу, а студенти гідно продовжують славні традиції творчого наукового пошуку та копіткої навчальної роботи і тим самим примножують славу історію своєї "Alma mater".

1. Барна М. М. Науковий фаховий журнал: становлення та значення для розвитку біологічної науки / М. М. Барна, Л. С. Барна // Наук. зап. Терноп. нац. пед. ун-ту ім. Володимира Гнатюка. Серія: Біологія. — 2007. — № 1 (31). — С. 3—10.
2. Барна М. М. Організація навчального процесу на природничому факультеті Тернопільського педагогічного інституту / М. М. Барна, Л. С. Похила // Проблеми трансформації в гуманітарній, ISSN 2078-2357. Наук. зап. Терноп. нац. пед. ун-ту. Сер. Біол., 2015, № 1 (62) 173

- соціально-економічній та науково-освітній сферах: Українсько-польський симпоз. тези доп. — Тернопіль, 1997. — С. 126—127.
3. *Барна М. М.* Особливості підготовки науково-педагогічних кадрів на природничому факультеті Тернопільського педагогічного інституту / М. М. Барна // Проблеми трансформації в гуманітарній, соціально-економічній та науково-освітній сферах: Українсько-польський симпоз. тези доп. — Тернопіль, 1997. — С. 124—126.
  4. *Барна М. М.* Хіміко-біологічний факультет: минуле, сьогодні, майбутнє / М. М. Барна, Л. С. Пошила // Наук. зап. Терноп. держ. пед. ун-ту ім. Володимира Гнатюка. Серія 4: Біологія. — 2000. — № 1 (8). — С. 63—71.
  5. *Бібліографія* наукових і науково-методичних праць викладачів хіміко-біологічного факультету Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка 1962–2002 рр. / [М. М. Барна, Л. С. Пошила, В. В. Грубінко та ін.]; за ред. М. М. Барни. — Тернопіль: Видавничий відділ ТДПУ, 2002. — 182 с.
  6. *Бібліографія* наукових і науково-методичних праць викладачів хіміко-біологічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка 2003–2012 рр. / [М. М. Барна, Л. С. Барна, Б. Г. Гришук та ін.]; за ред. М. М. Барни. — Тернопіль: «Тернограф», 2013. — 556 с.
  7. *Бригінець М. Л.* Кременецькому педінституту – 25 років / М. Л. Бригінець, І. Я. Забокрицький // Доповіді звітної-наукової конференції кафедр інституту. — Кременець, 1965. — С. 3—21.
  8. *Векірчик К. М.* Ботанічна наука і підготовка національних кадрів на природничому факультеті Тернопільського державного педінституту / К. М. Векірчик, В. О. Шиманська // Українська еліта: минуле, сучасне, майбутнє: матеріали міжрегіон. наук. конф. — Тернопіль, 1996. — С. 114—120.
  9. *Кордюм Є. Л.* Рослини в космосі / Є. Л. Кордюм, Д. К. Чепмен. — К.: Академперіодика, 2007. — 216 с.
  10. *Курант В. З.* Хіміко-біологічний факультет: становлення та перспективи розвитку (до 40-річчя факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка / В. З. Курант, М. М. Барна, Л. С. Барна // Наук. зап. Терноп. нац. пед. ун-ту ім. Володимира Гнатюка. Серія: Біологія. — 2009. — № 1–2 (39). — С. 198—210.
  11. *Нариси* історії хіміко-біологічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (1940–2010) / [М. М. Барна, В. З. Курант, Л. С. Барна та ін.]; за ред. М. М. Барни. — Тернопіль: Підручники і посібники, 2010. — 312 с.
  12. *Розвиток* ботанічної науки на Тернопіллі / К. М. Векірчик, М. М. Барна, І. М. Бутницький, В. О. Шиманська // Наук. зап. Терноп. держ. пед. ун-ту ім. Володимира Гнатюка. Серія 4: Біологія. — 1998. — № 2. — С. 101—106.

Н. М. Дробьк, Н. Н. Барна, Л. С. Барна, В. З. Курант, А. И. Герц

Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка

ХИМИКО-БИОЛОГИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ ТЕРНОПОЛЬСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ ВЛАДИМИРА ГНАТЮКА: СТАНОВЛЕНИЕ, ДОСТИЖЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ (К 75-ЛЕТИЮ ОСНОВАНИЯ)

Приведены данные о 75-летней истории становления и развития химико-биологического факультета Тернопольского национального педагогического университета имени Владимира Гнатюка. Показаны основные этапы развития факультета, достижения профессорско-преподавательского состава в учебно-воспитательной и научно-исследовательской работе. Охарактеризована деятельность структурных подразделений факультета: кафедр ботаники и зоологии, общей биологии и методики обучения естественных дисциплин, химии и методики ее обучения, лаборатории биологии и экологии «Голицкий биостационар университета», агробиологической лаборатории, учебной лаборатории морфологии и систематики растений – гербария, зоологического музея, научно-исследовательских лабораторий. Определены перспективы дальнейшего развития факультета.

Ключевые слова: химико-биологический факультет, Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, кафедры, учебные и научно-исследовательские лаборатории, история, достижения, перспективы

N.M. Drobyk, M.M. Barna, L.S. Barna, V.Z. Kurant, A.I. Hertz
Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University, Ukraine

CHEMICAL AND BIOLOGICAL FACULTY OF VOLODYMYR HNATIUK TERNOPIL NATIONAL PEDAGOGICAL UNIVERSITY: FORMATION, ACHIEVEMENTS AND FUTURE DEVELOPMENT (TO THE 75TH ANNIVERSARY OF FACULTY FOUNDATION)

The data about 75-year history of formation and development of Chemical and Biological Faculty of Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University are presented. The major steps of faculty development, its achievements in educational and research work are demonstrated. The activity of structural units of the Faculty: the Department of Botany and Zoology, General Biology and Methods for Teaching of Natural Sciences, Chemistry and Methods of its Teaching, the Laboratory of Biology and Ecology "Holytskyi biostationar of University," the Agrobiological Laboratory, the Educational Laboratory of Plant Morphology and Systematics – herbarium, zoological museum, research laboratories are characterized. Prospects for further development of the faculty are delineated.

Keywords: Chemical and Biological Faculty, Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University, cathedras, educational and research laboratories, history, achievements, prospects

Рекомендує до друку
В. В. Грубінко

Надійшла 26.12.2014

УДК 378.09(09):59

С. С. ПОДОБІВСЬКИЙ, Л. О. ШЕВЧИК

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
вул. М. Кривоноса, 2, Тернопіль, 46027

КАФЕДРА ЗООЛОГІЇ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ

У статті описана історія становлення кафедри зоології (1950 – 2013 рр.) з часу заснування її в Кременецькому державному педагогічному інституті і до об'єднання у складі кафедри ботаніки та зоології Тернопільського національного педагогічного університету. Згадані усі співробітники, котрі у різний час тут працювали. Деталізована інформація про посади, наукові інтереси та творчий доробок науково-педагогічних працівників кафедри. Особлива увага приділена їх вкладу у формування наукових фондів і забезпечення функціонування зоологічного музею кафедри. Окремо йде мова про місце лабораторії біології та екології — біостаніонар університету та агробіолабораторії хіміко-біологічного факультету в навчальній та науково-дослідній роботі співробітників кафедри.

Ключові слова: історія, кафедра зоології, співробітники, інтереси, науковий доробок, посади, наукові фонди

Розвиток біологічної науки на Тернопільщині починається з часу створення в Кременці єзуїтського колегіуму у 1720 р., на базі якого у 1805 р. було утворено Волинську гімназію [3]. Власне в цей час сюди було запрошено ірландського садівника Діонісія Мак-Клера, який разом з професором природничої історії (ботаніки, зоології, мінералогії) Францишеком Шейдтом у 1806 р. заклав при гімназії ботанічний сад, що в свій час належав до кращих ботанічних садів Європи.